

Dopisi.

V Beču 25. rož. J. M. — Dve zadnje seji državnega zbora, to je, 134. in 135. ste karakteristične za-nj in važne za Slovane sploh, za Slovence pa še posebno. Obravnali so se v teh sejah stroški za šole. Naš občesposstovani zastopnik dr. Toman poprime besedo po govoru poročnika dr. Brinca. Krepko in navdušeno izpeljuje podslombo svojega predloga, kateri obsega pravično vpeljavo narodnega jezika v šolah. Tako more le tak govoriti, kateri je popolnoma prepričan vsega, kar zastopa. Razodevali so se mu večkrat „pravo-klici“. Še celó „Presse“ in pa „Botschafter“ sodita dosti dobro o njem. „Presse“ pravi, da gledé na obveljavo slovenskega jezika v kancelijah bode menda tudi obveljal predlog za šole. „Das Haus wird so wie beim Justizbudget kaum anstehen, sein Votum zu Gunsten der sprachlichen Gleichberechtigung innerhalb jener Grenzen, die durch die Nothwendigkeit einer universellen Bildung geboten sind, abzugeben.“ Noben dunajskih časnikov ni zoper njega bil. In vsak pošten človek si tudi drugače misliti ni mogel, kakor da bode zbornica sprejela Tomanov predlog, in pokazala, da je pravična in da ji niso besede „ravnopravnost vseh narodov“ le na jeziku, ampak tudi v srcu. Misliti je mogel vsak, da bodo bandérniki liberalizma in njih podložni dosledno kakor pri zadnjih dveh nasvetih dr. Tomanu tudi pri tem glasovali, kar je podlaga unima. Žalibog! zmotili smo se. Liberalizem teh Nemcov ni tako resničen, kakor trobijo po svetu. Mislijo si menda, ako ne nemčujemo čedalje bolj na Slovenskem, nam znajo poslednjič še Slovenci v djanji dokazati, da smo se motili, ko smo jim zmiraj lagali, da so slovenske dežele „deutscher Boden mit deutscher Kraft und deutscher Cultur.“ Dr. Tomanov predlog mora pasti, je sklenil naš „vorparlament“, in dvomiti ni nobeden mogel, da se ne bo tako tudi v parlamentu zgodilo, ker zdaj Nemeec gospodari čez vso Avstrijo. Da se to lože pred svetom opraviči, so poslali figurante v boj. Nikar naj ne mislita Deschmann in pa Kromer, da sta ona kaj pripomogla s svojimi puhlimi in zvitimi govori k padcu slovanskega predloga. Nam so vse skrivnosti za kolisami popolnoma znane. Vidi se pa spet iz tega, kaj nam je pričakovati od tega zbora, ktere večina ima svoje pravo mesto le v Frankobrodu, ne pa na Dunaji — v glavnem mestu Avstrije, o kateri nobena poštena duša ne more reči, da je nemška država. Kdor ni slep in gluha, že očitno vidi namero tega sklepa! — Po Deschmannovem govoru zavpije Steffens „konec!“ Hotli so namreč dr. Tomanu besedo vzeti, ktero bi bil po pravilnem redu imel imeti. Gospodarji v hiši so tudi dosegli, kar so sklenili že poprej. Predsednik mu ne dá besede. Večina odbornikov je za konec debate. Ko je bilo vse to sklenjeno, beseduje Kromer; vidilo se je iz govora, da se boji slovenskega jezika kakor turčin križa; pokazal je tudi globoko učenost svojo v jezikoslovji, ker je govoril od „kranjskih in slovenskih“ krajev. Pokazal je pa tudi danes predsednik zopet, da je res dober voznik Nemcov v avstrijskem parlamentu. Gotovo mu bodo peli Nemci hvalo za tako izvrstno izpeljavo njih misel in djanj. Predsednik pravi, ko ga nemški Moravec, Szabel, za osebno opombo prosi: „Ako dam vam besedo, jo moram dati tudi Toman-u.“ Tako zastopa predsednik ravnopravnost. Nemeec dobí precej besedo, Slovan pa ne. Ali se s takim obnašanjem bodo privabili Hrvati in Madžari na prazne klopi?! — Ko hoče Toman spricati svoj predlog zastran zdravniškega učilišča v Ljubljani, mu predsednik ne dovoli več besede. V tej stiski vpraša dr. Toman zbor: ali mu privoli govoriti? In pokazal se je zopet očitno liberalizem tega zbora! Besede mu večina odbornikov ne privoli, dasiravno bi bil mogel po pravilnem redu govoriti še pred dvema drugima govornikoma. Ko vidi, da ni mogoče pri takih okolinostih doseči pravice, vstane in gré iz zbornice. — Brinc pravi, da je Toman „res lepe in prevdarka vredne reči govoril“,

pa ker sta si pa dva Krajuca nasproti govorila, ne vé, ali res Krajuca hočejo to, kar dr. Toman pravi. 20.000 podpisov Nemcom ni dosti, da bi se prepričali, kdo prav zastopa zadeve Slovincov. — Taka zmaga, kakor je bila današnja, Bogme! da ne bo prinesla dobrega sadú.

V Gradcu Kresovega dne. M. — Vsled undanšnje naredbe visocega pravosodnega popečiteljstva na više deželne sodnije zastran rabe slovenskega jezika v sodnijah*) je bila danes pri tukajšni deželni sodnii v slovenskem jeziku prva končna obravnava, pri kateri so državni pravdnik gosp. vitez Andrioli in gg. sodniki, posebno pa zagovornik g. dr. Razlag, pokazali, da je slovenski jezik že popolnoma ugoden za vpeljavo v sodnije, in da izrečena ravnopravnost ne sme samo na papirju ostati. Obtoženka, rojena Slovenka iz Ogerskega, je na vprašanje predsednikovo, v katerem jeziku bi naj se obravnovalo, nemški jezik za obravnavo izbrala in delj časa nemško lomila, dokler da so sodniki sami za razjasnitev resnice morali začeti slovenski upraševati. Ravno zavoljo tega moram bravec „Novic“ nekaj opomniti. — Mnogo je Slovincov, ki znajo nekaj nemških besedi hrustati, in tudi zlo navadne reči govoriti, in kateri, ako stopijo pred sodnika, večidel nemški spregovorijo, da pokažejo, da kaj več znajo in po svoji misli sodniku bolj ustrežejo, pa le pokažejo, da nemški ne znajo. Sodniku namreč pri razsoji ni mar ravno vaje v nemškem jeziku poslušati, temuč resnico iskati; to pa iz zmedene nemščine teže sprevidi kakor iz gladke domače slovensščine. Nemščina je pa Slovincu, ki ima pri sodbi opraviti, tudi škodljiva, kadar nemških, ali prav za prav latinskih pravnih izrazov (besed) ne ume, in na-nje odgovarja, ali o njih misli kaj popolnoma napčnega. Tako si utegnete biti misel in beseda navskriž, resnica pod tem trpi in pravica pride v nevarnost in temu v škodo, ki je prostovoljno pripomoček domačega jezika zavrgel. — Ker se vsakemu človeku primeriti utegne, da ima kaj pri uradnijah opraviti, je tudi slehernemu domač poduk v pravnih rečeh prav koristen. Zato priporočam vsem Slovincem, posebno pa posestnikom in županom na kmetih dr. Razlag-ovega „Slovenskega pravnika.“ Te bukve, ki bodo ravnokar zagledale beli dan, obsegajo v čisto razumljivi, gladki slovensščini toliko potrebnega in koristnega nauka, da se hvalijo same sebe in se njih cena s koristjo, ki jo bravecu naredijo, stokrat poplača. Sodniki pa, katerim je gladko slovensko govorjenje iz navade prešlo, naj se iz naših časnikov navadijo pismenega jezika; v kratkem času jim bo gladko tekkel, in spoznali bodo, da kar nič ni tako poptujen, kakor marsikdo pravi, in da ga popolnoma ume tudi priprosto ljudstvo. S tem pa, da se slovensščina več ne zavrača od sodnijskih vrat, bo zginila tista nezaupnost priprostega ljudstva do uradnih gospodov, ki je tako dolgo spodkopavala spoštovanje uradnikov in vero do vsem enake pravice. Popolno zaupanje do uradnikov, ki spoštujejo narodni jezik, bo pa množilo poštenost in sploh državljanske kreposti.

Naj h koncu omenim še važno zadevo štajarskih Slovincov. Pod graško deželno sodnijo spada mnogo Slovincov; pri ti sodnii se tudi obravnujejo hudodelstva velikega izdajstva, razžalitve veličanstva in udov cesarske hiše in motenja javnega pokoja za vso Štajersko; al po odhodu g. odvetnika dr. Razlaga v Brežice iz Gradca ne bo, kakor se menda kaže, nikogar, ki bi pri končnih obravnava kot zagovornik obdolžencov iz Slovenskega slovenski dobro razumel in gladko govoril. — To moram tukaj sprožiti, ker časniki so v ustavnih državah za javne

*) Tretji članek omenjenega ukaza je: „Mora se na to gledati, da so pri kazenskih in končnih obravnava z obdolženci, ki samo slavenski znajo, sodniške osebe z državno-pravdniskimi uradniki in zagovorniki vred, ki imajo pri tem opraviti, slovenskega jezika popolnoma zmožni, da se toraj obravnave storijo v slavenskem jeziku, ter rzsodba in po mogočosti tudi rzsodni nagibi v tem jeziku razglašajo.“

potrebe in pravične prošnje očitni glas državljanov, kterege vlada vedno lahko in s pridom poslušša.

Iz Maribora 27. rožnika. + — Doba nam je došla, da ima mili naš materni jezik obveljati pri gosposki v uradnih. Naj bi vsi Slovenci spoznali, koliko vredno je to, da se v domačem jeziku pri gosposki opravlja, gotovo ne bi naša reč toliko nasprotnikov imela. Dokler pa vsi Slovenci velike vrednosti narodnega jezika v javnih opravilih ne spoznajo, bodo sami, kakor žalibog do sedaj svoj lastni jezik zatirali, svoje narodne pravice z nogami teptali, bodo pa tudi med vsimi avstrijskimi narodi zadnji ostali, sebi v največo škodo in drugim v posmeh, zakaj kdor svoje lastine ne spoštuje, njega ptujec zaničuje. — Treba je tedaj podučevati ljube slovenske kmete, da se zavedo, — jim kazati dobiček veliki, ki bo prirastel iz tega, ako jezik naš slovenski ono veljavo zadobi, ki mu po vsi pravici gre. In ravno v tem obziru se nadjamo, da bodo letošnje „Drobtinice“, ki jih je izdalo ravnateljstvo lavantinskega semenišča, posebno dobro vstregle, ker živo popisujejo žalostne nasledke nesrečne nemškutarije, in tudi imenitnost in pomen narodnega jezika za časno in večno življenje naroda. Nabrali so drobtinice te pisatelji izvrstni, njih največ pa milostni knezoškof, katerih blažena roka se nikdar ne vtrudi prižigati luč in pripravljati Slovencom boljšo bodočnost. Z veseljem smo zapazili, da je slavno vredništvo pri uredovanju na enakost slovniških oblik gledalo, kar gg. dopisatelji za zlo vzeli ne bodo, zakaj po edinosti slovstveni se bomo Slovenci po toliko deželah razkropljeni vedno bolj in bolj približevali, po edinosti pisave od leta do leta bogateje slovstvo dobivali, ako Bog dade in bratovska ljubezen vseh Slovincov. Rodoljubi! sezite po „Drobtinicah!“ zlate so, sreberne in leskeče, in trosite jih po vseh krajih in mestih, naj si narod ž njimi kinča in blaži duha svojega.

Iz Maribora. (Od Mariborske čitavnice.) Vsem gospodom udom se s tem na znanje daje, da bo 13. julija ob 6. uri zvečer glavni zbor, pri katerem se za preteklo polletje račun položi in vsled naših pravil novi odbor zvoli.

Odbor čitavnice Mariborske.

Celje 28. rožnika, —č— 16. dne t. m. začela se je končna obravnava pri okrožni tukajšni sodni pred petimi sodniki, gledé preiskave v slovenski Bistrici peljane proti Tomažu G. in sokrivenci. Predmet preiskave so bile tatvine storjene v dobi enega leta okoli Rogatca, Ptuja, Maribora in Bistrice. 40 oseb je na zatožnih klopéh sedelo zavoljo 45 tatvinskih djanj in pa enega hudodelstva javne posilnosti. Zatožni spis je bil v slovenskem jeziku sestavljen, in obravnavo, ktera je celi teden trpela, je dotični predsednik samo v slovenskem jeziku vodil, v katerem je tudi sodbo zborne sodnije naznanil. 11 zatožencov je obsojenih na kazen težke ječe od 13 mescov do 8 let, 24 jih je dobilo manjo kazen, 4 so oprosteni zatožbe zavoljo pomanjkanja dokazov, eden pa je bil nedolžen spoznan. Ta obravnava je za tega del važna, da je zatožni spis slovenski bil, česar dozdej tukaj še doživeli nismo. Važnejša še bi bila, ako bi se namestnik državnega pravdnika slovenskega jezika poslužil bil. On je sicer rojen Nemeč, al znano je, da slovensko dobro razume in govori. Tudi zagovornika, čeravno rojena Slovenca, sta nemško govorila; čez 5 ur so govori trpeli — nerazumljivi tistim, ktere so zadevali. — V Gradcu sta zastopnik državne oblastnije in zagovornik 24. junija t. l. pri obravnavi slovenska govora imela; — če je to v nemškem Gradcu bilo mogoče, ali bi tedaj takošni govori v slovenskem Celju greh bili?

Iz Istre 26. rožnika. K. R. — Neka stranka sanja o sreči Istre le tedaj, ako se potalijanči vse: šola, cerkev itd., al bolje misleči vidijo razvitek in blagostanje Istre pod geslom cesarja avstrijskega in pa vsem narodom enako pravični vladi, za ktero se Črne in Toman tako hrabro potegujeta. Kako pa se godí maternemu jeziku tù in tam pri nas, naj sodijo častiti braveci sami iz sledeče prigodbe. V

neki učilnici je spoznal učitelj potrebo, podučevati otroke v maternem slovenskem jeziku, in je uril svoje učence marljivo v njem, prestavlja talijanščino v domači jezik, kjer je narod lašk in slovansk, pa ni ne ene knjižice slovanske, čeravno je otrok polovica slovenske krvi. Al slabo jo je zadel! Pride local-inspettore (trd Lah) pa se počne hudovati nad skrbnim učiteljem, da se podstopi učiti jezik „ščiavo“; ako ne neha, stariši otrok v šolo več pošiljali ne bodo — se vé da, kateri so njegove trme! Kakor tukaj, se v mnogih učilnicah s talijanščino zatiruje slovenščina, in Lah se šopiri na ptuji — slavenski zemlji ter tlači lepi materinski jezik, oni jezik, — ki ga pravi Istrijan zove „naš“ jezik, v katerem se božja beseda naznanuje, ki ga rabi Istrijan v pogovorih, v vseh važnih pogodbah itd. Ravno-pravnost, kje si! Kje pa si po takem tudi omika naroda in sreča njegova? — Sliši se, da tudi v podnožji Učke se je sviloreja letos slabo ponesla, kakor v Bujskem okrožji, kjer so bili sicer zdravi črviči plačani po 1, 2 do 3 gold. najboljši, — v Paznu do 1 gold. 30 krajc. Sicer je v okrogu Bujskem suša zlo škodovala pšenici; le malo dežja je te dni ohladilo vročo zemljico. Slabo se kaže, — trte bolehajo, sonce pripeka, da je kaj!

Iz Tominskega 20. rožnika. *) Že sem Vam, ljube „Novice“ pisal, kako lepo se tudi pri nas za naše narodne pravice po ljudskih šolah, čitavnicah itd. skrbi, ter srčno željo izgovoril, da bi se le skoraj tudi našemu jeziku vrata še v kancelije in više šole odprle, in naš jezik in naše ljudstvo bo kmalo memo drugih izobraženo. — Prvo, hvala Bogu, kakor se sliši, se je že zgodilo, ker tudi pri nas se je že začelo nekaj v slovenskem jeziku uradovati, posebno gosp. notar v Tominu, iskren rodoljub, pisma temu, ki hoče, že vse slovenske napravlja. — Zdaj Vam pa hočem še od druge strani o omiki našega ljudstva kaj veselega povedati, namreč nekaj od sadjoreje naših krajev. — Tudi v ti reči se more naše ljudstvo precej omikano imenovati, česar se vsak lahko prepriča, kateri le nekoliko naše kraje pozna ali po teh krajih potuje; vidil bo tukaj vasi in posamne hiše tako s sadnimi drevesi obdane, do se malo vidijo, po polji in travnikih pa cele vrste sadnega drevja, da bi mislil, da je le toliko drevoredov! Še celó po spašnikih ali gmajnah se precej sadnih dreves nahaja. Da so potem takem sadni pridelki v dobrih letinah obilni, bo vsak rad vrjel. Sadja se pa pri nas tudi vsake sorte pridelava, kakor je kraj za to, da se mu prileže. V nizkih in bolj gorkih krajih se zraven hrušk, jabelk, češp, češinj itd. tudi breskve, in doli bolj proti Gorici pa tudi grozdje in smokve (fige) pridelujejo; v bolj visokih in mrzlih krajih pa le bolj hruške, jabelka, češplje in orehi. Rodoljub.

Iz nemškega Rota 13. rožnika. — Da se v našem Tominu cesarski uradniki bolje sponašajo za slovenščino kakor slišimo od drugod, vé najbolje tisti, ki ima pri kantonski gosposki sam opraviti. Tega sem se jez sam prepričal. Lepo je slišati uradnika, ki marsikterege nemškutarja zavrne rekoč: „ne zastopim vaše „šprahe“; govorite lepo slovensko.“ Pred letom smo dobili kontrolorja Istrijana, ki besedice slovenske ni razumel, zdaj pa že marsiktero vlogo v slovenskem jeziku reši. Da pa zraven uradnikov tudi duhovniki v slovenščini ne zaostajajo, ne morem zamolčati, posebno sta za pravico našo vneta gospoda Anton Rotar, fajmošter iz Podberda, in Filip Kramar, fajmošter naš, ki vse razpise le v slovenskem jeziku izdajata. Draga gospóda, ker se ne sramujeta očitno delati svojim faranom v prid, mi tudi ne bota zamerila, ako Vaji imena svetu povem; mislim pa s tem tudi lene zbuditi, za mili naš jezik unete pa še le bolj utrditi. Danes smo tudi pri nas prvi snop osimca (osimec je pri nas ječmen) poželi; letina obeta jako dobro. Drugi pot kaj več. Martin Burger, kmetovavec.

*) Po naključbi se je založil ta dopis; zato smo mogli izpustiti, kar je zastarelo. Ne zamerite! Vred.

Iz Novomeške okolice 24. rožnika. M. — Ko je bila slana ponoči vélike srede vse posmodila, je bilo pač vsacega upanje obilne in dobre kapljice po vodi splavalo. Al zopet se je nekaj opomoglo grozdje po nogradih. Ne bo ga sicer toliko, kakor bi ga bilo moglo biti, morebiti tudi polovica ne toliko; pa vendar nekaj ga le bo, če kaka nevihta ne prihruje, kar Bog obvari. Vse je bilo unidan preč; grojzdiči od slane osmojeni so odpadali; pa Bog je zopet gorkega vremena dal in odganjati je jelo iz družih popkov, kjer jih še prej znati ni bilo. — Kar žita zadene, se ječmen letos ni dobro obnesel, pšenico, sosebno pozno sijano, je rija pritisnila; rež pa je dosti lepa.

Iz Ljubljane 26. junija. —z. — Pod imenom „Avstrija“ se je na Dunaju z ministerskim dovoljenjem od 8. avgusta 1860 ustanovila asekuracija za bolnike, zavarovanje življenja itd. Asekuracija ta, ki se opira na vzajemnost vseh deležnikov in se zamore potem takem res bratovščina imenovati, sprejema 1) zavarovanje kapitalov od 25 do 5000 gold., kateri se izplačajo, kadar je družbenik umrl, njegovim ljudem; ona sprejema 2) zavarovanje stroškov za bolezen od 2 do 20 gold. za teden skozi celi čas bolezni, — 3) zavarovanje penzije, ki jo zamore družbenik v določenem času že sam uživati, ali po njegovi smrti kdo drug; tudi 4) stariši in irobi imajo pri tej družbi lepo priložnost, svojim otrokom ali izročencem zagotoviti doto itd., tudi 5) druge erbne ali dedne tovaršije se zamorejo po nji ustanoviti, ki v primeri s starostjo z majhnimi ali večimi plačili vsaki mesec, vsake kvatre, pol leta ali za celo leto na enkrat si zagotovijo dohodke obilniše s tem, da po smrti tega ali unega tovarša poerbajo ostali njegov kapital s činzi vred. Ta družba obsega celo cesarstvo naše; glavno vodstvo je na Dunaji, po deželah pa, kakor na Českem, Marskem, gornji Avstrii, Štajarskem itd., so podružnice, ktere skrbijo, da se čedalje bolj razširja ta dobrotljiva naprava. Da bi se tudi krajnska dežela udeležila, je prišel gosp. dr. baron Adolf Kall v Ljubljano, in se z gosp. županom Ambrožem in nekaterimi drugimi gospodi pomenil o tej zadevi. 23. dan t. m. je bil v mestni hiši zbor, v katerem je gosp. župan razložil namen te koristne družbe in se je ustanovil glavni odbor za Krajnsko. V tem zboru so bili enoglasno gospod župan Ambrož za načelnika, prvi magistratni svetovavec gosp. Guttman za namestnika njegovega, gosp. dr. Etbin Costa pa za tajnika izvoljeni, — za odbornike pa gospodje: deželni odbornik dr. Jan. Bleiweis, mestni svetovavec Horak, magistratni svetovavec Jeras, c. k. finančni svetovavec dr. Kaltenegger, generalvikar in stolni prošt Kos, c. k. advokat dr. Pongrac, c. k. deželni svetovavec dr. Schöppl, kanonik in mestni fajmošter Zupan, mestni svetovavec Schwentner, mestni svetovavec Verhove, profesor dr. Vončina in pa baron Mihael Zois. Sklenjeno je bilo dalje, da vse odborove pisma podpisujeta načelnik (ali njegov namestnik) in pa tajnik, in naj si odbor na vso moč prizadeva vpeljati to bratovščino tudi v naši deželi in jo razširiti po celi deželi, ker je gotovo, ako se ljudem dopové velika dobrot, ki jo zamorejo z majhnimi dnarnimi doneski doseči, bo štela družba ta, ktera ne iše nobenega dobička za se, kmali veliko število deležnikov. Važna oseba za družbo pa je dnarničar (kasir); zato kasir ni bil že danes izvoljen, ampak sklenilo se je, pozvedati pred, kdo bi bil pravi mož za to, in v prihodnjem zboru ga še le izvoliti.

— Ponoči od petka na saboto ob pol dveh se je vojaški straži na ljubljanskem gradu prikazal bel mož; ona ga nagovori trikrat in trja odgovor; ker pa le molčí, vstrelili — al mož zgine, in ali ta ali kak drug — pa tudi bel — se prikaže na drugi strani, za katerem poklicana patrola strelí, pa tudi ta zgine. Kdo je bil ali sta bila dva, in kaj je hotel na gradu ponoči, kjer so jetnišnice, nobeden ne vé; vsako noč patrolirajo vojaki zdaj pogradu. Ker je „strah“

v sredi votel, krog kraja ga pa nič ni, tedaj ni bil strah, ampak kaj družega, pa kdo?

Iz Ljubljane. Kar se je godilo pretekli teden v državnem zboru na Dunaji o šolskih zadevah slovenskih, je vse, ki imajo le iskrico domoljubja v srcu, razsrdilo neizrečeno; celó taki, ki gledajo ustavni razvitek dežele naše le bolj od deleč, so rekli, da Krajnci smo res „unicum“ v državnem zboru, ker kar eden naših zida, brž hitijo podeirati drugi. Ni nas volja se na dolgo in široko spušati v gnjusno stvar, ki se sama po sebi sodi; vsak, kdor še ni bral celega Tomanovega, Deschmannovega in Kromerjevega govora, bode iz prestavljenih stenografičnih spisov, ako so mu šolske in narodove naše zadeve le nekoliko znane, sam lahko sodil, kaj je pravica, kaj pa krivica, kaj je resnica, kaj pa zvijača. Res, da v ustavni, vsem narodom resnično pravični Avstrii bi ne bilo treba v državnem zboru se puliti za pohlevno mrvico pravic, ki naj jih vživa tudi domači jezik v šolah, da si z njega pomočjo narod naš naravnost in brez ovinkov mudivne nemščine zadobi tiste vednosti, ki se štejejo v omikanje vsakega naroda, tedaj tudi slovenskega, da bo nehal biti „der dumme Kraner“ in pa „der dumme Windische“, za kar so ju pitali dozdej v kljub nemških šol in nemške zveličavne kulture, in da se v šolah izurijo uradniki, zdravniki, bogoslovci itd. v domačem jeziku tako, da jih ne bo strah in groza, ko imajo v opravih svojih rabiti jezik naroda, med katerem si svoj kruh služijo, in da se sploh v javnem življenji povzdigne lep jezik živega in krepkega naroda do tiste veljave, ki mu gré po božji in cesarjevi volji in ki jo vživajo tudi drugi narodi; — al ker žalibog! (vsemu Deschmannovemu besedovanju nasproti) še sence ni, da bi se bila cesarska ukaza, še pod absolutizmom dana v letih 1854 in 1859, pri nas spolnovala, in ker v naših gimnazijah in realkah tudi „Organis. Entw.“ od leta 1849 ni nikoli svoje prave veljave zadobil, je pač živa potreba bila, da se je dr. Toman potegnul za to, da državni zbor izreče to potrebo in da se tudi slovenskemu narodu dá, kar mu gré, ne za prazne utopije, ampak za njegov telesni in dušni blagor, in za kar je očitno prosila slovenska dežela z blizo 20.000 podpisi v znani peticii, — kar so ponavljale zaupnice s tisučernimi podpisi, ki jih je prejel že dr. Toman od vseh strani slovenske zemlje, — in kar je še le unidan cela vipavska dolina tako slovesno izgovorila po veljavnih možeh, ne po vrtočlavih fantalinih. Iz tega je dosti očitno, kdo hodi pravo in tisto pot, ki jo narod (ne pešica odpadnikov mestnih ali kmečkih) hoče in jo pravico ima terjati v dobri zavesti avstrijski, in za komú velika večina naroda stoji: ali za Tomanom, ki zahtevaje narodu svojemu pravice čisto nič prenapetega ne terja, ali za Deschmannom in Kromerjem, ki odbijata slovenskemu narodu ravnopravnost. Če gosp. Deschmann razklada, kaj vse se je že storilo za narodni jezik v srednjih šolah, mu lahko odgovorimo, da celó nič razun slovnice, ki se skozi 8 let učí in bere, kakor da bi Slovenec 8 let potreboval, si svoj jezik učiti! — če pravi, da slovenščino le izprašani in potrjeni učenci učijo, mu odgovorimo, da le — dva sta v Ljubljani taka; — če pravi, da bi mu žal bilo, ako bi zavoljo jezika trpela veda in znanstvo, mu le to odgovorimo, da imamo — čast našim rojakom! — za vse nauke izvrstnih domačih učencov, ki pa morajo drugod služiti namesto na domačih gimnazijah. In tako bi lahko podrli vsak stavek Deschmannov, — pa čmu bi se ukvarjali z rečmi, ki niso vredne pretresovanja. Gosp. Deschmann je podpiral gosp. Kromer s svojimi „večletnimi skušnjami“ v Kočevji itd., po katerih je zvedil, da ljudstvo slovensko ne želi domačega jezika v kancelijah in v šolah. Ko bi Kromer ne bil gospod iz kancelije, bi mu to morebiti kdo verjel; tako pa se že iz tistih 105 „berichtov“ vé, da taki glasi so le „pro domu sua.“ Kako bi si bil ubogi kmet ob času absolutisma upal kaj tacega v kancelii le ziniti, ko je mogel vsak drug molčati o

tej potrebi! Če se gosp. Kromerju tako prijetno zdi, da naš narod dobiva iz kancelij pisma v nerazumljivem mu nemškem jeziku, bi radi vidili, kako bi Kromer piskal, ko bi se mu le madžarske in hrvaške pisma na mizo pokladale. „Kar ne želiš sebi, ne stori drugemu“ — ta zapoved kristjanske ljubezni je gosp. Kromerju le „verkappte, sich selbst überschätzende Intoleranz.“ Al s takim natolcevanjem se dandanašnji ne dajo več odbijati pravice nobenega naroda, kateri ni zavoljo kancelij na svetu, ampak kancelije so zavoljo njega. Nazadnje se gosp. Kromer srdi nad mudivnim predlogom Toman-ovim; pa le to je čuda, da se ni srdil drugokrat, ko so v 13 mescih njegovi „Gesinnungsgenossen“ tolikrat prazno slamo mlatili! Kar je dr. Toman terjal, je bila skoz in skoz pravična terjatev na pravem mestu, in če tudi je predlog njegov danes padel, si je vendar zaslužil novo zahvalo domovine, ktera — vkljub Deschmannu in Kromerju in vsem nemškim centralistom — ne obupa, da ne bi posijalo milejše sonce tudi pred prag njeni. Kdor je dolgo trpel, zna še potrpeti. Mi še nismo obupali nad Avstrijo, tudi Slovanom pravično.

— Gosp. c. k. deželni poglavar naš je bil 30. t. m. v Trebnem izvoljen za deželnega poslanca.

— Nekteri dunajski časniki so nas oplašili unidan z novico, da ni našega trgovca doletelo z Esterhazijevo srečko tistih 40.000 gold., ktere smo v poslednjem listu omenili, ampak nekega trgovca v Pragi. Al to ni res; gosp. Terpin je bil te dni sam na Dunaji in je zvedil, da je srečka njegova; 15. decembra t. l. potegne denar.

— (Pobérki iz raznih časnikov.) „Eingesendet“ v „Laibacherer“ očituje „Novicam“, da ni res, da „4 Mann hoch“ je bilo Krajncov unidan v Tržiču, ter pravi, da „šlo je s pevsko družbo ljubljansko 12 Krajncov“, po takem so se (hört, hört!) zmotile „Novice“ za celih — 8 mož. Smešno bi bilo, ako bi se „Einsendlerju“ nasproti pušali v droben rodo- in véropis in bi „adjustirali“ prave Krajnce, ali da bi doštevali tista, ki so ju v Kranji pobrali (kajti „Novice“ so govorile le od Ljubljane) ali tista, ki sta „par ordre“ šla itd.; zato le to rečemo: „Einsendler“ ne kliči celó mrtvih iz grobov in „Novicam“ ne očitaj svojih pregreh, sicer ti bojo povedale še marsikaj, kar so dosihmal zamolčale, ker se za celi tržiški shod še zmenile niso, dokler ni „Einsendler“ kot korespondent „Triesterer“ shod pod Ljubeljem za „demonstracijo“ proklamiral. Takrat še le so z loputo udarile po polžu, ko je rogé pokazal. — Da ne samo o narodnih in družih političnih zadevah nam „Laibacherer“ daje dobre nauke, temuč tudi o topništvu, kažejo poslednje „čenčarije“, ki nam pa le tega razjasnile niso, kdaj „možnar“ jenja biti možnar in avanzira za „kanono“. — „Tagespoštner“ korespondent je te dni svetu pokazati hotel, da modri Salomon je bil le muha proti njemu. Čujte, dragi čitatelji, kaj je rekel. Popisovaje končno obravnavo c. k. deželne sodnije ljubljanske s ponarejevcem bankovcev in njega pomočniki, modruje nazadnje tako-le: „Die Verhandlung wurde slovenisch geführt und dürften sich die Ultras (— se vé da „nie ohne dieses!“ —) überzeugen, dass weder an die Angeklagten noch an die des Deutschen nicht mächtigen Zeugen eine deutsche Frage gestellt wurde“, to je ob kratkem po naše: „zdaj bojo vendar prenapetneži slovenski tiho, ker vidijo, da tudi na take, ki nemškega jezika ne znajo, sodnija ne enega nemškega vprašanje ne stavi!“ Slavna sodnija bo gotovo nejevoljna odbacnila tako abotno hvalo, — slovenski „prenapetneži“ pa na tem dopisunu očitno vidijo, da, kogar Bog kaznuje, mu možgane zmeša!

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. (Iz državnega zbora). V zbornici poslancov so prišli pretekli teden državni šolski stroški v pretres. Ministerstvo nauka potrebuje letos za šolstvo le

2 milijona in 700.000 gold., za šolske naprave pa 451.000 gold. Dr. Brinc je bil sporočnik odborov. Popisal je stan ljudskih šol po vsem cesarstvu iz ministerskih pozvedb, kar bomo drugopot tudi v našem listu povedali, ker je važno vediti, kako stoji z ljudskimi šolami po svetu. Poslanec Schneider iz Šlezkega poprime prvi besedo in govori za zboljšanje plače ubogim učiteljem ljudskih šol; poslanec Sitka govori za podporo realke Jiglavske, poslanec Goriup za zboljšanje plače učiteljev goriške normalne šole. Gosp. minister Schmerling zagotavlja, da bode vlada nasvet Sitkov in Goriupov v resen prevdarek vzela, in če se skaže, da je res tako, bode pomagala; za letos pa je že prepozno, ker se bliža konec leta. Potem se je glasovalo. Odborov predlog: naj se dovoli 451.300 gold. za šolske naprave je bil potrjen, — Sitkov predlog je padel, Goriup pa je svoj predlog po zagotovitvi ministrovem umaknil. — Za tem je dr. Brinc nadaljeval šolske zadeve gimnazijske in nasvetoval, naj se dovolita 2 milijona in 614.439 gold., in je željo izrekel, naj se zboljša, kjer je treba, plača učiteljev gimnazijskih.

Zdaj poprime dr. Toman besedo in govori takole:

„Ako sopet danes se lotim, o narodnih pravicah govoriti, spodbadajo me k temu najprvo dosedanje pripoznanja slavne zbornice v dotičnih rečeh, važnost reči same in posebna dolžnost, ktera me veže dokazati, da ravnopravnost narodov, zlasti pa slovenskega v šolskih zadevah dosejda še ni obveljala. Finančni odbor ni prezrl važnosti te reči, pretehtoval je mnogo mnogo o tej zadevi in izsnoval je nasvete iz teh pretehtovanj. O ravno tem oziru, kar se tiče prikladnosti učiteljev in dobre osnove srednjih šol, to je, gimnazij in realk, zlasti pa gledé narodnosti, bodem tudi jez govoril.

Avstrija hoče pravna država biti; pravna država pa se razodeva s tem, da ona priznava osebnost v posamnem na drobno kakor tudi v veliki celoti. Vsaki narod tedaj mora v pravni državi biti priznan. Vsaki narod pa ima mnogotere pravice. Ena najimenitnejih pravic je pravica do narodnega poduka in do narodne omike. Vsaki narod se more omikati samo s pomočjo svojega lastnega jezika. To je tako resnično, da tega nihče ne more ovreči, kdor misli bistro, resnično, pošteno in pravično.

Resnica tega je tako mogočna, da še celó prejšna centralistična absolutna vlada ji ni mogla popolnoma ušes zamašiti, in da je dala ukaze, kateri čeravno se narodom niso v vsem prilegali, so narodnost vendar vsaj nekoliko pospeševali. Ti ukazi so opérali se na cesarske sklepe, kakor na sklep od 9. decembra 1854, ki je bil razglašen v ministerskem ukazu od 16. decembra 1854, in pa na cesarski sklep od 20. julija 1859, razglašen v ministerskem ukazu od 8. avgusta 1859. Prvi teh ministerskih ukazov, ali prav za prav cesarski sklep, veléva, da ima na nižih gimnazijah kot učni jezik veljati deželni jezik in da ima ministerstvo šolskih reči skrbeti, da se potrebni pomočki omislijo; drugi cesarski sklep je pa postavil te pravila tudi za višo gimnazijo, tedaj za celo gimnazijo.

Dasiravno je sedanje ministerstvo o tolikokterih priložnostih glasno oznanovalo, da se drži gesla enakopravnosti narodov in je očitno izustilo, da si je to geslo za svoje najviše geslo izvolilo, se te pravila absolutnega, centralističnega in enoličnega ministerstva vendar niso spolnovali, kakor bi bile imele spolnovati se. Naravnost moram reči, da se na to pravilo v moji domovini in pri narodu slovenskem sploh kar nič porajtalo ni.

Ker je pa osnova srednjih šol tako važna, sem že koj sprva, ko mi je slovenski narod čast skazal, da me je za svojega zastopnika izvolil, za trdno sklenil, v tej zadevi s svojimi slabimi močmi pripomoči. Srečnega sem se tedaj štel, da sem mogel v začetku državnega zbora Njih ekselencii, gospod državnemu ministru podati peticijo (prošnjo), ktera je na trdni podstavi na to reč merila. Posebno sem